

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941

Första kammaren.

Nr 40.

Torsdagen den 19 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet **Gjöres**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Nordensons interpellation angående den industriella produktionens läge m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Nordenson till mig riktat en fråga, om jag är i tillfälle att ge kammaren en redogörelse för den industriella produktionens läge och utsikterna för dess råvaruförsörjning.

*Ang. den
industriella
produktionens
läge m. m.*

I anledning härav vill jag anföra följande.

Förutsättningarna för den industriella produktionen i Sverige blevo i väsentlig grad omgestaltade genom den avspärrning av handeln västerut som inträdde under april 1940. Någon mera väsentlig förändring härutinnan har hittills ej skett. De möjligheter till import som yppat sig genom de träffade handelsavtalen med olika främmande makter, med vilka handeln kan upprätthållas, ha såvitt möjligt utnyttjats. Därjämte ha smärre mängder industriella råvaror från transoceaniska länder kunnat införas till Sverige under senaste halvåret. Den import, som härigenom kommit till stånd, har dock icke varit tillräcklig för att åstadkomma en omkastning i det genom avspärrningen inträdde försörjningsläget. Tvärtom ha till följd av svårigheterna att tillföra landet erforderliga mängder fossila bränslen utsikterna för en fortsatt industriell verksamhet i oförändrad omfattning försämrats. Den under våren minskade kolimporten har sålunda gjort det nödvändigt att successivt nedskära industriens och trafikväsendets kolförbrukning. Under maj månad har den sammanlagda kolförbrukningen inom industrien måst begränsas till omkring en tredjedel av den genomsnittliga månadsförbrukningen under år 1939. Nedskärningen av kolförbrukningen har för de olika industrigrupperna anpassats efter deras möjligheter att ersätta stenkolk med annat bränsle. Tillgången på sådant bränsle har emellertid i stort sett varit tillräcklig för att industriens behov skulle kunna tillfredsställas. I vissa fall har dock övergången från kol till vedbränsle medfört en minskning av produktionskapaciteten.

För vår *järnindustri* är bränsletillgången av utslagsgivande betydelse. Tillverkningen av järn och stål, räknad som göt, har under månaderna januari—april 1941 något understigit tillverkningen under motsvarande tid 1940 men överstigit tillverkningen 1939. Den har dock icke fullt nått den nivå, som av industrikommissionen beräknats vara erforderlig med hänsyn till behoven under innevarande år. Huruvida det skall bli möjligt att upprätthålla nuvarande produktionsnivå är dock osäkert. Vid övergång till ved från stenkolk räknar man nämligen med att järnverkens kapacitet kommer att något nedgå. Vidare kan i fråga om tackjärn och skrot av smidbart järn knapphet befaras inträda särskilt under senare delen av året och verka nedsättande på järn- och ståltillverkningen.

Ang. den industriella produktionens läge m. m. (Forts.)

Man torde därför icke böra bortse från möjligheten att järn- och stålförsörjningen under senare delen av året blir knappare, åtminstone i fråga om vissa produkter, såsom plåt och möjligen en del andra slag av ordinärt handelsjärn. Vad angår kvalitetsmaterial torde läget kunna bedömas mera gynnsamt i fråga om möjligheterna att fylla det inhemska behovet, vilket förhållande sammanhänger med att åtskilliga viktiga gamla exportmarknader genom avspärning- en bortfallit. Kvalitetsjärnverken äro även i stort sett oberoende av det skrot av ordinär kvalitet, som förekommer i skrothandeln och på vilket tillgången är knapp.

Vad därefter angår metaller i övrigt må till en början beträffande *koppar* framhållas, att det visat sig, att en föregående år genomförd frivillig reglering av konsumtionen icke varit tillfyllest för att nedskära förbrukningen i den grad försörjningsläget fordrade. På grund härav har från och med den 1 april i år genomförts en allmän reglering av kopparförbrukningen inom landet. För att om möjligt förbättra landets tillgångar av koppar ha vissa avtal träffats om ökning av kopparmalmsbrytningen, vilket skulle medföra att den inhemska produktionen av koppar komme att stegas med omkring $\frac{1}{3}$ av den nuvarande. En viss mindre import kan måhända även påräknas. En avsevärd begränsning av kopparförbrukningen måste emellertid åstadkommas. I syfte att erhålla en kontroll över förbrukningen har inom industrikommissionen upprättats en hushållningsplan för kopparförsörjningen under två år framåt. Denna plan förutsätter en kraftig begränsning i konsumtionen.

Ifråga om *aluminium* ansågs redan på ett tidigt stadium, att läget var så ömtåligt, att ett statsbeslag med åtföljande ransonering måste genomföras. Sådant beslag gäller också från och med 26 april 1940. Härigenom har konsumtionen nedbringats högst avsevärt. På grund av import från Norge och Schweiz och inhemsk produktion har lagerbehållningen inom landet kunnat hållas nästan konstant under senaste halvåret. För tryggande av tillgången på aluminium, som hittills inom landet tillverkats av utländsk råvara, har överenskommelse träffats om byggandet av en ny fabrik för framställning av aluminium ur svenska råvaror, nämligen mineralet andalusit, som erhålles från Boliden. Genom denna nya tillverkning beräknas den svenska konsumtionen kunna tillgodoses. Fabriken torde emellertid icke bliva färdig förrän under nästa år. Möjligheterna för landets aluminiumproduktion äro likväl avhängiga av tillgången på vissa hjälpmedel och råvaror, där stora svårigheter för försörjningen på sista tiden yppat sig. Viss import av aluminium torde kunna äga rum. Försörjningsläget med avseende å aluminium kräver dock en mycket sträng hushållning med hänsyn till de ovissa framtidsutsikterna.

Beträffande *tenn* synes läget vara relativt gynnsamt med hänsyn till de betydande lager, som finnas i landet. Emellertid bör man icke bortse från att någon möjlighet att anskaffa denna vara från utlandet för närvarande icke föreligger och att våra tenn-tillgångar även måste förslå till att förse konserv-industrin med bleckplåtsemballage. I fråga om *bly* är situationen icke så tillfredsställande, enär lagen inom landet icke äro tillräckliga för längre tid. Vissa planer för utvinning inom landet av bly ur blymalm ha övervägts och torde vara under förberedande. Dessa planer synas emellertid icke leda till förbättring i försörjningsläget förrän efter något år. I fråga om *zink* föreligga vissa utsikter för import. Uteslutet är ej heller att en inhemsk produktion av denna vara skall kunna fås till stånd.

Inom den *kemiska industrien* rymmes som bekant framställning av en mångfald olika produkter. Sveriges försörjning med nyckelkemikalier, såsom koksalt, soda och glaubersalt, bygger på löpande import; fränsett vissa inskränkningar på grund av transporthinder har importen även försiggått i avsedd om-

Ang. den industriella produktionens läge m. m. (Forts.)

fattning. Beträffande andra varuslag, såsom svavelsyra, salpetersyra, saltsyra och alkali täckes behovet fullt av inhemsk produktion. Däremot är läget mindre ljust beträffande garvämnen, där importen starkt nedgått. Vissa ersättningsmedel av inhemskt ursprung ha kommit till användning. På grund av den ringa tillförseln av linfrö och linolja har ransonering av linolja blivit nödvändig. Genom denna har konsumtionen kraftigt beskurits. Den kraftiga nedskärningen av linoljetilldelningen har emellertid tämligen väl kompensrats genom ersättningsproduktion vid färgfabrikerna. Även i fråga om lösningsmedel och gasverksprodukter ha starka beskrningar skett; av lösningsmedel utgör tilldelningen för närvarande mellan 30 à 40 % av fredsförbrukningen och av gasverksprodukter endast 18 %. Vissa utdrygningsförsök ha igångsatts, men resultaten härav kunna ännu icke överskådas. Beträffande läkemedelsförsörjningen gäller, att densamma i stort sett kan anses tryggad; svårigheter föreligga dock för tillgodoseende av behovet av vissa vegetabiliska oljor och droger, som ej framställas inom landet. Ersättning för dessa produkter söker man erhallå genom utnyttjande av inhemska möjligheter. Enahanda är förhållandet i avseende å vitaminförsörjningen, för vilket ändamål en särskild kommitté tillsetts.

I syfte att utdryga landets förråd av råvaror för *tvättmedelsindustrien* genomfördes redan under våren 1940 reglering av tvättmedelsförbrukningen. De tillgängliga förråden av de för denna industri nödvändiga fettråvarorna anses vid oförändrad förbrukning räcka knappt ett år. För att möjliggöra en längre tids försörjning måste antingen råvaror överföras från födoämnesindustrien till den tekniska industrien eller åtgärder vidtagas för minskning av tilldelningen av tvål och tvättmedel m. m. Dylika åtgärder ha delvis redan vidtagits genom sänkning av fettsyrehalten i såpa, inskränkt tilldelning till stearinindustrien m. m. Andra åtgärder övervägas, t. ex. införande av en standardiserad tvål, förlängning av ransoneringsperioderna o. s. v. Ett stort antal fettfria eller i det närmaste fettfria tvätt- och rengöringsmedel, vilka grunda sig på användning av olika kemikalier, ha kommit i marknaden, men dessa torde endast delvis kunna kompensera den genom ransoneringen åstadkomna konsumtionsbegränsningen.

För *gummindustrien* ha förhållandena medfört en omläggning av tillverkningen så att regenererat gummi kommer till användning i stor utsträckning. Därjämte har tillverkningen för övrigt inställts på lättare och mindre materialkrävande artiklar. Användningen av rågummi har nedskurits med 50 % i förhållande till tiden före krigsutbrottet. Annan ersättning för rågummi än ökad regenerering av gummiskrot torde icke stå till buds. Gummiframställning på kemisk väg synes vara både tekniskt vanskelig och tidsödande, varför några snabba resultat av pågående försöksarbeten på detta område icke kunna väntas.

Förbrukningen av *smörjmedel* har på grund av den genomförda handelsregleringen väsentligen nedgått under den normala. Den kan nu beräknas uppgå till ungefär 60 % av fredsförbrukningen. Stora ansträngningar göras givetvis i syfte att genom import öka våra lager. Vid sidan härav pågå undersökningar om att av inom landet befintliga råvaror ersätta de importerade smörjoljorna i den utsträckning det är möjligt. Utgångsmaterial härför äro skiffrar och trätjära, framställd ur törestubbar eller torv. Provtillverkning av smörjolja ur trätjära har givit lovande resultat. För tillverkning av smörjoljeersättning avses att under detta år få till stånd största möjliga stubbrytning. Några större svårigheter att inom landet åstadkomma destillation av den färdiga tjäran för framställning av smörjoljeersättning torde icke föreligga. Särskilda åtgärder ha därjämte vidtagits för tillvaratagande av spillolja.

Även för *luder- och skoindustrien* gäller en försörjningsplan för åren 1941

Ang. den industriella produktionens läge m. m. (Forts.)

och 1942. Denna plan, som icke räknar med någon import utöver en redan inkommen kvantitet sydamerikanska hudar, avsedda för militära behov, avser att tillgodose den civila marknadens behov med inhemska hudar och skinn. Med hänsyn till de goda lagren av skodon hos grossister och detaljhandlare samt det relativt tillfredsställande läget i fråga om läder torde några farhågor icke för närvarande behöva hysas för skoförsörjningen. Åtgärder hava vidtagits för att i största möjliga utsträckning möjliggöra att svenska hudar beredas till halvsulningsläder. Vissa möjligheter till import synas även föreligga.

För flertalet *textilråvaror* ha särskilda hushållningsplaner upprättats i anslutning till att varorna lagts under beslag. Några större möjligheter att verkställa import av dessa varor föreligga icke för närvarande. Cellull samt garner av cellull samt av natur- och konstsilke ävensom trikåvaror av cellull och konstsilke kunna däremot importeras. Den för några år sedan inom landet påbörjade tillverkningen har under senaste året avsevärt utvidgats. Planer föreligga på ytterligare utvidgning av denna produktion.

Med användande av cellull beräknas bomullsindustriens råvarutillgångar kunna väsentligt utökas. Vad bomullsvävnader angår kan nämnas, att produktionen inriktats på oundgängliga artiklar såsom lärft, lakansväv, fodervaror och skjorttyger. Den övriga produktionen regleras genom särskilda tillverkningslicenser. Sälunda har tillverkningen av gardin-, möbel- och badkappstyger förbjudits; likaså sockersäckar, vilka kunna ersättas av papperssäckar. Beträffande ullgarn och yllevävnader har genom inblandning av ersättningsmedel möjliggjorts framställning av kardgarn i större omfattning än vad eljest skulle ha varit fallet. Som ersättningsmedel ha använts cellull och lump. Av de inom ylleindustrien tillverkade vävnaderna skola 35 % utgöras av standardvävnader.

De befintliga linlagren, vilka kunna beräknas få visst tillskott av inhemskt lin, ha reserverats för tillverkning av vissa viktigare artiklar såsom skogarn och skotråd, brandslang samt tält- och segelduk för försvarets behov. I övrigt få inga artiklar nytillverkas av lingarn annat än efter särskild licens och under förutsättning att färdigt lingarn därför finnes. Duktyger, lakan och servietter få således ej framställas av lingarn. Beträffande jutevaror kan framhållas att den under normala tider största produktionen av jutesäckar numera så gott som helt inställt och ersatts med papperssäckar. Lagren äro nu avsedda för viktigare behov, exempelvis stubintråd, väv till linoleummattor samt garn till kabel- och stållineindustrierna. Vad slutligen hampa angår äro de befintliga lagren avsedda för framställning av skördegarn och diverse artiklar för fisket och sjöfarten. Behovet av snören och bindgarn tillgodoses numera med ersättningsvaror av papper. Försök pågå att framställa skördegarn av papper och jute.

Även inom andra industriområden pågår ett intensivt arbete för att, såvitt möjligt, minska verkningarna av den på vissa håll rådande råvarubristen och den hotande bränslesituationen. Inom åtskilliga näringsgrenar har således en icke obetydlig övergång till inhemska råvaror kunnat ske; inom andra ha tillgängliga importmöjligheter utnyttjats såsom ersättning för råvaror, vilka numera ej kunna erhållas. I mycket stor utsträckning är dock industrien för sin sysselsättning beroende av de lager av tidigare importerade råvaror, som alltså jämt finnas inom landet. Det är därför givet, att det nuvarande, ur sysselsättningsynpunkt på det hela taget ännu rätt fördelaktiga läget inom den svenska industrien måste komma att försämrats allteftersom våra lager tömmas. Våra bemödanden att upprätthålla tillförseln västerifrån ha icke lett till annat än rent partiella resultat. Därest de krigförande icke i framtiden lätta på sin hitillsvarande avspärrningspolitik få vi vara beredda på allt kraftigare ingripanden i syfte att tillrättalägga vår förbrukning efter de reducerade tillgångarna.

Ang. den industriella produktionens läge m. m. (Forts.)

Herr Nordenson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för den lämnade utförliga och värdefulla redogörelsen. Om den i enstaka punkter förefaller något knapp, så tillskriver jag detta hithörande frågors ömtåliga natur, som göra vissa detaljer mindre ägnade för publicitet. Jag skall därför icke ingå på någon detaljgranskning, utan vill endast anknyta några allmänna reflexioner.

Bland de problem, som särskilt inge industrien bekymmer, stå självklart bränsleproblemet och smörjolejproblemet i främsta rummet. Jag skall inte här ingå på det förra med hänsyn till att detta problem är föremål för en interpellation i medkammaren. Vad smörjmedlen beträffar finns det ganska stora möjligheter att ur inhemska råvaror få fram nödiga ersättningsmedel. Det gäller här framför allt att få i gång ersättningstillverkningar så snabbt som möjligt.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att påpeka, att svaret på slutet i någon mån ger mig ett intryck av resignation. Det påpekas att industrien i mycket hög grad är beroende av återstående lager av vissa importråvaror och att en långvarig fortsatt avspärrning måste medföra ytterligare skärpning av regleringen av de reducerade tillgångarna. Men det är uppenbart angeläget, att i detta sammanhang framför allt understryka vikten av att åstadkomma produktion av ersättningsmedel. Det är ej blott, som nämnts, på smörjmedlens område som det finns möjligheter härtill, utan det är fallet även beträffande en mångfald andra råvaror och förbrukningsartiklar.

En av de främsta uppgifterna för vår industriella produktion i nuvarande ögonblick är att söka lösa just de hithörande problemen. Ett omfattande arbete pågår på skilda håll, och ett stort antal problem ha också upptagits av industriförbundets produktionskommitté i nära samarbete med industrikommissionen, men ännu återstår här mycket att göra. Man kan emellertid från industrihåll icke värja sig för den känslan att myndigheterna här äro benägna att framgå med alltför stor försiktighet. Från statsmakternas sida är man angelägen att undgå felinvesteringar och erhålla produkterna till så billiga priser som möjligt. Detta i och för sig vällovliga syfte är emellertid ägnat att återhålla och fördröja alla initiativ, och resultatet blir lätt att man här icke går fram tillräckligt snabbt och energiskt.

Det torde i nuvarande ögonblick, med utsikter till långvarig avstängning, vara vida viktigare att så snart som möjligt komma i gång med den nödvändiga produktionen, även om risker föreligga att ett överraskande fredsslut skulle göra de gjorda anläggningarna mer eller mindre värdelösa. Vill man emellertid taga en dylik risk — vilket jag anser vara nödvändigt — medför detta att företagarna böra ha relativt stor frihet till avskrivningar. Detta i sin tur innebär en ökning i det pris, som produkterna måste betinga. Även med erkännande av det lofvärda i myndigheternas strävanden att undvika alltför höga priser måste vi säga oss: att det är viktigare i ett kritiskt läge att ha varan än att den en gång i framtiden, då den kommer fram, är billigare. Icke blott prissättningen utan även beskattningen, särskilt krigskonjunkturskatten, utgör vid nyproduktion ett allvarligt bekymmer. Det är även vid beskattningen nödvändigt, att möjlighet till grundliga avskrivningar lämnas, och beträffande krigskonjunkturskatten är det angeläget att Kungl. Maj:t i så vid omfattning som möjligt begagnar sin fullmakt att lämna dispens.

Jag vill i det sammanhanget ifrågasätta, om inte denna fullmakt bör utvidgas. Den gjordes som bekant ursprungligen ganska snäv, men sedan dess ha vi fastlåst krigskonjunkturskatten vid en mycket hög skatteskala, så hög att den måste anses verka prohibitivt i ett flertal fall när det gäller nyproduktion. Behovet av uppmjukning och dispens har därför blivit ännu mera aktuellt. Man

Ang. den industriella produktionens läge m. m. (Forts.)

bör enligt min mening överväga, om inte tiden redan är mogen för en uppmjukning av de bestämmelser, enligt vilka Kungl. Maj:t har rätt att lämna nödig dispens.

Myndigheterna ha emellertid enligt min uppfattning såväl vid prissättningen som vid beskattningen redan nu möjligheter att lätta och stimulera den nödvändiga produktionen, och det är ytterligt angeläget att dessa möjligheter utnyttjas på effektivaste sätt, så att vi så länge som möjligt och i så stor omfattning som möjligt kunna hålla såväl produktion som transportmedel i gång.

Det är med understrykande av dessa synpunkter som jag, herr talman, ber att än en gång få tacka för det lämnade svaret.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har begärt ordet för att vid detta tillfälle få yttra några ord rörande bränsleförsörjningen för Stockholms vidkommande. Denna fråga debatteras i andra kammaren, men jag vet inte om de bekymmer som Stockholm har inför den stundande bränslesäsongen där komma att framföras.

Jag vet att det göres stora ansträngningar av både bränslekommissionen och Stockholms stad för att åstadkomma den bränslemängd som behövs. Stockholms stad har anslagit mycket stora, ja, man kan gott säga väldiga belopp för att nå en lösning, men det meddelas alltså att stora svårigheter föreligga att få den bränslemängd som är nödvändig för att såväl industrierna som bostäderna i Stockholm skola kunna tillgodoses med bränsle under den kommande vintern. I synnerhet om det blir en lika svår och kall vinter som de båda senaste vintrarna, kan läget lätt bli katastrofalt om inte de yttersta ansträngningar göras för att underlätta tillförseln av ved till huvudstaden. Vad det skulle komma att betyda för hela landet därest en katastrof på detta område skulle inträffa i landets huvudstad, där så livsviktiga företag äro belägna och där bostadstätheten är så stor, kan var och en tänka sig.

Jag har velat begagna tillfället till att understryka, att man från regeringens sida måtte göra allt för att tillse att Stockholm förses med det bränsle som behövs.

Jag vill när jag nu har ordet även beröra en annan sak, nämligen huruvida det icke vore skäl i att inom industrikommissionen och folkhushållningsdepartementet tillsätta ett institut av fackmän, som kunde kontinuerligt följa möjligheterna att få till stånd ersättningsindustrier genom att stimulera det enskilda och kommunala initiativet och genom att vidtaga statliga åtgärder. Sådana ersättningsindustrier äro nödvändiga om vi skola rida ut krisen.

Herr Branting: Herr talman! Jag tillåter mig att i detta sammanhang beröra en speciell fråga, som måhända kan komma att synas kammarens ärade ledamöter något överraskande.

Till den industriella produktionen måste numera i allt högre grad räknas produktionen av vapen och ammunition och överhuvud taget den stora produktionen för försvarsmaktens behov. Jag har begärt ordet, herr talman, för att i det sammanhanget bringa i erinran, att som bekant allt flera stater sett sig föranlåtna att för omhändertagande av översikten beträffande denna vitala produktion inrätta ett särskilt ministerium. Hos oss sortera ju dessa frågor, föreställer jag mig, närmast under försvarsministern, men väl delvis även under chefen för folkhushållningsdepartementet. Man måste väl fråga sig om det verkligen är rationellt att försvarsministern skall bära det politiska ansvaret också för detta väldiga produktionsområde. Det ligger ju i sakens natur, att vapen- och ammunitionstillverkningen implicerar en stor mängd frågor på områden som äro ganska främmande för försvarsdepartementets för-

Ang. den industriella produktionens läge m. m. (Forts.)

valtningsuppgifter. Å andra sidan torde det väl också vara svårt att tänka sig, att det statliga organ som nu har översikten över den civila industriella produktionen skall leda, organisera och bära ansvaret för krigsproduktionen. Här är uppenbarligen fråga om ett stort gränsområde, som, åtminstone enligt min mening, skulle fara väl av en speciell förvaltningsorganisation och en inför den anslagsbeviljande riksdagen ansvarig chef.

Det är bekant att i andra stater ett visst motstånd länge nog har rests mot införande av ett särskilt ministerium för vapen- och ammunitionstillverkning. Denna ståndpunkt torde, såvitt jag förstår, ha haft sin främsta grund i en farhåga bland det fria näringslivets män för att ett sådant ammunitionsministerium skulle betyda ett steg mot vapenindustriens förstatligande.

Jag vill inte på något sätt komplicera frågan genom att anlägga några akademiska synpunkter på spørsmålet. Inte heller vill jag komma in på konkreta spørsmål angående exempelvis Bofors' ställning, vår stora flygplans-tillverkning eller annat. Jag har endast velat preliminärt rikta uppmärksamheten på att vi också i Sverige stå inför detta förvaltningsorganisatoriska problem. Jag har på känn att vi redan haft vissa erfarenheter, som styrka behovet av en rationalisering och centralisering av vapenproduktionen.

Herr Nordenson har understrukit vikten av, att den nu aktuella produktionen skall snarast *komma i gång*, där så inte redan skett. Jag tillåter mig att ytterligare framhålla nödvändigheten av *en snabbare takt* just på det område jag har åsyftat.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag skall be att i förbigående få beröra en helt annan fråga, som är en detalj i det stora komplexet av försörjningsfrågor, nämligen frågan om vår ullproduktion.

När statsrådet talade om textilindustriens råvaruförsörjning, nämnde han, att tillverkningen av cellull ökar och att den möjligen skall komma att bli en viktig råvara inom textilindustrien. Det är alldeles riktigt att så är förhållandet.

Jag hade emellertid nästan väntat mig att statsrådet också skulle på den punkten säga någonting om åtgärder för att öka den inhemska produktionen av ull. Industrikommissionen utsåg, jag tror det var förra året, en kommitté för att utreda och framlägga förslag i denna fråga. Kommittén kom med ett mycket utförligt betänkande, jag vill minnas att det var någon gång i vintras, som upptog förslag om en hel del stödåtgärder för att uppmuntra en ökad får-hållning och en ökad ullproduktion. Det rörde frågor om upprättande av en särskild lånefond och vidare prisbestämmelser för ull. Sedermera har detta betänkande varit ute på remiss. Det hör ju till i vårt land, att en sak skall mycket grundligt utredas, och det är ju inte något ont att säga om det.

Lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen ha nyligen avgivit tillstyrkande utlåtanden. Däremot har, efter vad jag ryktesvis hört, industrikommissionen inte nu ställt sig vidare välvillig till det förslag, som dess egen kommitté framlagt på denna punkt.

Det tar nu naturligtvis tid att få fram en ökad produktion av ull. Ullen växer ju på får, och det tar en viss tid innan fårstammen ökar.

Jag tror emellertid att även med tanke på fredliga förhållanden är det av vikt att vi hålla en större fårstam i vårt land än vad vid hållit under det senaste årtiondet. Fårstammen har nämligen varit i nästan stadigt nedgående. Importen av ull och därav framställda fabrikat har ju legat på en mycket hög nivå just under det senaste årtiondet.

Det vore därför av intresse att få veta, om man inom industrikommissionen och inom regeringen är benägen att taga upp denna fråga. Många hade nog

Ang. den industriella produktionens läge m. m. (Forts.)
väntat sig att redan vid årets riksdag vissa förslag i detta avseende skulle ha framlagts.

Herr Andrén: Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord med anledning av herr Brantings tanke, att man skulle upprätta ett särskilt ammunitionsmi-
nisterium.

Jag är för min del inte övertygad om att regeringen blir bättre, när den blir större. Tvärtom se vi i andra länder exempel på hur man, när man kommer in i för landet kritiska tider, är angelägen om att göra regeringarna mindre, eller att i varje fall skapa en mindre kärna inom regeringen, vars medlemmar ha till främsta uppgift att navigera landet genom krisen.

Vad jag i detta sammanhang skulle vilja lägga regeringen på hjärtat, är att den snarast möjligt söker få till stånd en god ekonomisk organisation på de områden, där marinförvaltningen och arméförvaltningen hittills haft att styra och ställa. Jag tror att detta är en mycket brådskande uppgift, och jag vore tacksam om regeringen snarast möjligt ville på allvar taga itu med den.

Herr Mannerskantz: Herr talman! I herr statsrådets redogörelse var det ett avsnitt, som berörde tillgången på koppar inom landet. Det framgick att försörjningsläget på det området inte är det allra bästa, men att det finns utsikt att en viss ökad produktion skall kunna komma till stånd. Det nämndes också, att hushållningsplaner äro uppgjorda beträffande kopparn.

Vad jag nu närmast hade tänkt fästa uppmärksamheten på är den del av kopparanvändningen som rör elektrifieringen på landsbygden, särskilt i de orter där det ännu inte förekommer någon elektrifiering alls. Även om en viss nyelektrifiering komme till stånd, skulle man nog kunna vidta en del åtgärder för att åstadkomma en inskränkning i kopparförbrukningen därvidlag. Om det exempelvis gäller att dra in elektriskt ljus i en byggnad, skulle man ju kunna tänka sig att monteringen inte behövde göras komplett, utan att det kunde bli en tilldelning för det ändamålet med bara en eller ett par ljuspunkter. Det skulle vara en mycket god hjälp, redan om man finge något enda lyse. Vidare skulle man kunna tänka sig att öka antalet transformatorer för att därigenom kunna minska på kopparledningarnas area, m. fl. dylika åtgärder.

Jag skulle nu närmast vilja stryka under vikten av att man vid tillämpningen av hushållningsplanerna inte helt och hållet glömmor bort dessa, som sitta i mörker, utan ägnar deras belägenhet särskild uppmärksamhet.

Jag tänker också på en del mindre industrier, som tidigare antingen ha haft råoljemotorer eller ångmaskiner till sin kraftkälla. De ha nu ett stort behov av att få sin kraftförsörjning ordnad på elektrisk väg. Även där hoppas jag, att man måtte ta en viss hänsyn speciellt till de företag som äro mindre, och att inte bara stora och i landets centrala delar liggande företag bli tillgodosedda.

Jag har endast velat bringa dessa synpunkter i statsrådets benägna åtanke.

Herr statsrådet Gjores: Herr talman! Med anledning av den av herr von Stockenström väckta frågan rörande ullproduktionen i Sverige kan jag för dagen endast säga, att den frågan alltjämt befinner sig under övervägande. Det synes mig emellertid som om disproportionen är så stor mellan vad vi åstadkomma, respektive kunna åstadkomma, och det behov som föreligger, att man i varje fall inte bör hängiva sig åt några överdrivna förväntningar beträffande möjligheten att med rimliga uppoffringar nå fram till en tillfredsställande inhemsk försörjning. Därmed vill jag inte ha sagt, att man skulle försöka på något sätt skjuta frågan åt sidan. Den bör självklart ägnas all den uppmärksamhet, som den på grund av lägets krav förtjänar.

Ang. den industriella produktionens läge m. m. (Forts.)

Kopparförsörjningen, som herr Mannerskantz här har erinrat om, är onekligen rätt bekymmersam, och läget föranleder en synnerligen kraftig nedskärning av kopparförbrukningen inom praktiskt taget alla de områden där koppar har kommit till användning. Det är därvid oundvikligt att även landsbyggs- och elektrifieringen får känning av den knapphetssituation vi nu befinna oss i. När man står inför avvägningen av olika behov inom elektrifieringsområdet, har man emellertid ansett att sådan elektrifiering, som i första hand tillgodoser jordbrukets eller industriens kraftbehov, bör få företrädet framför sådan elektrifiering som väsentligen avser belysningsändamål. Men även om man på detta sätt faktiskt ger företräde åt produktionen vid kopparanvändningen, tjänar det ingenting till att fördölja att åtskilliga i och för sig nyttiga och rekommendabla elektrifieringsplaner även inom näringslivet för dagen nog måste skjutas åt sidan.

Herr Nordenson ansåg, att slutet av mitt anförande präglades av någon resignation. Om jag har framkallat ett sådant intryck, skulle jag emellertid icke önska att kammarens ledamöter ta det med sig såsom slutvinjett på detta interpellationssvar. Det råder för visso ingen resignation vare sig i folkhushållningsdepartementet eller i de kommissioner, som ha till uppgift att på olika områden verka för förbättring av vårt försörjningsläge. Men det är vissa hårda fakta som man självklart icke, trots alla ansträngningar, kan komma förbi, och även om vi inrikta oss mycket energiskt på att skapa ersättningsproduktion inom landet, måste vi ändå vara klara över att en fortsatt avspärrning utifrån kommer att på olika punkter allvarligt beröra vårt försörjnings- och sysselsättningsläge inom industrien.

Det är emellertid inte bara inom de statliga myndigheternas krets som man energiskt arbetar för att få till stånd ersättningsproduktion och nyproduktion. Det har redan i dag, jag vill minnas av herr Nordenson, berörts att ett intensivt arbete därvidlag pågår inom industriförbundet. Åtskilliga av de uppgjorda planerna ha redan satts i verkställighet av olika industriföretag ute i landet. Vad de rent vetenskapliga förberedelserna angår, ägnas ju dessa mycket och intensivt studium inte bara i kommissionerna utan även i forskningens beredskapsorganisation och ingenjörsvetenskapsakademien.

Herr Branting: Herr talman! Bara ett par ord till herr Andrén. Inte heller jag har naturligtvis den uppfattningen, att regeringen blir starkare genom att den blir större, och jag förstår mycket väl, att den av mig väckta tanken, om ett särskilt departement för vapen- och ammunitionstillverkningen, kan diskuteras ur många synpunkter. Men när vi uppenbarligen stå inför delvis helt nya, delvis väsentligen utvidgade statsuppgifter på ett för landet vitalt område, förefaller det mig förnuftigt att man organiserar statsstyrelsen i enlighet därmed, i stället för att *konservativt* fasthålla vid former, som hänföra sig till ett förgånget stadium.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag vill bara tacka för det snabba svaret på min lilla fråga angående ullproduktionen.

Jag förstår och delar alldeles statsrådets uppfattning om att det väl inte är sannolikt, att vi inom en rimlig tid skola bli i stor utsträckning självförsörjande på detta område. Men jag vill erinra om att under förra världskriget ökade dock vår fårstam mycket hastigt. Den mer än fördubblades under loppet av några år. Jag tror för min del, att även om vi under denna kris ha fått cellullen som en hjälpprodukt, så vore det i alla fall önskvärt i det läge vi nu befinna oss i, om vi till en bra mycket större del kunde förse oss med ull av vår egen inhemska produktion.

'Ang. den industriella produktionens läge m. m. (Forts.)

Anledningen till att jag tog upp denna sak var egentligen närmast, att det har förvånat mig att inte något förslag i frågan har framlagts för riksdagen. Det är ändå ganska länge sedan ett mycket utförligt sakkunnigutlåtande förelåg på denna punkt.

Jag vill sluta med att säga, att jag hoppas regeringen inte hissnar inför uppgiften, därför att den är ganska stor. Man får i alla fall försöka att komma så långt som möjligt, när det gäller att öka ullproduktionen.

Herr Andrén: Herr talman! Med anledning av herr Brantings sista inlägg vill jag säga, att systemet med mycket stora regeringar är ett synnerligen gammalt och ur den synpunkten även ett mycket konservativt system. Vi ha haft det systemet i många hundra år.

Däremot ha vi aldrig provat effektiviteten av en väl sammanhållen, liten regering. Det systemet har man emellertid med framgång tillämpat i många andra länder, och det kan väl ifrågasättas, om det inte vore värt att pröva även i vårt land.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att en gemensam omröstning komme att anställas vid kamrarnas sammanträden lördagen den 21 i denna månad.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 353, angående ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen samt till införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6; och

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter i krig eller krigsfara jämte i ämnet väckta motioner.

Upplästes tre till kammaren ankomna protokoll, så lydande:

År 1941 den 19 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1941—1944 efter herrar A. Amnér och J. E. Björnsson, vilka vore i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1941—1944:

herr Amnér, Axel, med 48 röster,
» Björnsson, Johan Edvard, ledamot av riksdagens
första kammare » 48 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1942 försiggått:

herr Magnusson, Harald Teodor, bankråd med 48 röster,
» Ekman, Johan Fritjof, ledamot av riksdagens
första kammare » 47 » ,
» Bergvall, John Helmer, ledamot av riksdagens
andra kammare » 46 » .

A. J. Bärq.

Hjalmar Svensson.

Sam Larsson.

Martin Skoglund.

År 1941 den 19 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels ordförande i riksgäldskontoret för återstående delen av valperioden 1940—1943 efter herr K. E. H. Hildebrand, vilken avsågt sig uppdraget, dels riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1941—1944 efter herrar A. A. Lindqvist och B. H. von Stockenström, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1939—1942 efter herr A. Råstock, som avlidit, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ordförande

för återstående delen av valperioden 1940—1943:
herr Örne, Anders Emanuel, generaldirektör med 48 röster;

fullmäktige

för valperioden 1941—1944:
herr Lindqvist, Axel Albert, ledamot av riksdagens
andra kammare med 48 röster,
» von Stockenström, Bo Henrik, ledamot av riksdagens
första kammare » 48 » ;

för återstående delen av valperioden 1939—1942:
herr Ström, Torsten Emanuel, ledamot av riksdagens
första kammare med 47 röster;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1942 försiggått:
herr Persson, Gunnar, ledamot av riksdagens andra
kammare med 44 röster,
» Strand, Axel Wilhelm, ledamot av riksdagens
första kammare » 43 » ,
» Svensson, Gustav Hjalmar, ledamot av riksdagens
andra kammare » 42 » .

A. J. Bärq.

Hjalmar Svensson.

Sam Larsson.

Martin Skoglund.

År 1941 den 19 juni sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av föreskrivna val av två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem för tiden från valet, till dess nytt val under år 1945 försiggått; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ledamöter:

herr Petersson, Knut Zakarias, ledamot av riksdagens
första kammare med 39 röster,
» Severin, Frans Ferdinand, ledamot av riksdagens
andra kammare » 39 » ;

suppleant för herr Petersson:

herr Gustafsson, Per Johan, ledamot av riksdagens
första kammare med 39 röster;

suppleant för herr Severin:

herr Holmdahl, Otto Samuel, ledamot av riksdagens
andra kammare med 39 röster.

A. J. Bärq.

Hjalmar Svensson.

Sam Larsson.

Martin Skoglund.

På framställning av herr talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 181—205 och memorial nr 206, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 4, bevillningsutskottets betänkande nr 38, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 70—77, första lagutskottets utlåtande nr 44 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 74—76.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 77, angående ersättning åt avskottet anlitat biträde.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskild ersättning för debitering av värnskatt för budgetåret 1941/42;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag under femte huvudtiteln för budgetåret 1941/42 till dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst och till kristillägg;

nr 210, i anledning av väckt motion om viss ändring av allmänna resereglementet;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till semesterlön m. m. för viss militär tjänstgöringstid jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1941/42 jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 39, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1941/1942 m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer, m. m. jämte en i ämnet väckt motion, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av nämnda lag den 11 juni 1937;

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utrymningslag, m. m.; och

nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,04 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
